

А П Ъ С Н Ы

Ареспубликатә ҳәынтқарратә усхәартә «Аҗснымедиа»

2026 ш. июль 9 № 26 (21 717)

Ақәа 2510 шықәса ахытцит

Ахтнықалақь амш

Альбина Жыбба

■ Ахтнықалақь мечахы тбаала иазгәанатейт амшнықәа. Атыңантәи ауааҗсырей асасцәеи рзы еиҗаан еиуеиҗшым аусмәаҗатәқәа Ақәа атоурых, аҗшзара атәи уеил-зыркаауа. Ахтнықалақь амш ҳаце-ишаршарцаз иаит Урыстәыла ақалақьқәа 16 рхатарнақәа.

Ацәыргакәтцәтә зал хада ақны иатит «Ақәа иазку аода» ҳәа хъыс измоу ацәыргакәтцә. Уи аҗхьа, мышкы шагыз, айташьақәыргылар ашъахь, иаартын ақәа акыраамтә иззыҗшыз аҗшахәа. Аҗсны ахада аҗәлар рахь икаитцәз идныхәалараҗы иазгәеиҗеит, Ақәа ишынхо уи гәыкала бзиа избо, збаҗхатәрей зыҗбааи рыла есены ақалақь аҗшзара еихазхауа, аҗиара, аизхазыҗыраакны злагала ду ауаа. Ииашатцәҗьаны, ақалақь зырҗшзо ауаа роуп. Ус икоуп уахьцалакҗы. Ауаа рыла иузаатуеит ақалақь ахаҗара, ашынцқатәи адунеи. Иахьатәи Ақәа аахартуеит аскульптор Архип Лабахәуа ила. Иара иусумтәқәа ахтнықалақь атоурых иузыкәымтхо иаларсуп. Еснагь иузыҗшу ашызцәа реиш, аҗшахәаҗы игылоуп. Аҗхьатәи иусумтә, хабарда ибжьазыз ирызку, азы ахьужәуа атыҗ цәыртцит 2009 шықәса рзы. Шықәсык ашъахь Фазиль Искандер ишымтә даагәылтцны аҗшахәаҗы даақәгылеит Чик. Нас апингвин-философ, Ника, Тәчкәым, аҗарақатәга, Манделыштам ихахә ухәа. Иара аскульптор ихаҗаҗы ималаныкәа дақәтәаны ақалақь аҗы лассы-лассы дубалоит. Ақәа ахаҗара аа-зырҗшуа ауаа уанрызхәыцуа, уахьы дмааир залшом.

Архип Ақәа диит, даазейт. Аха убри аан 25 шықәса ара дынхомызт. Уи акәзарҗы қалап ихы-иҗсы зегьы

ари ақалақь изадхәалоу. Дарбанзалак изы Ақәа иамоуп ахатә җыма, афшы, уи изацуп ағәалашәарақәа ағәыргәрей ахьааи зцу. Ус еиҗш икоуп Ақәа Архип изгьы.

«Ақәа раҗхьатәи сықалақьауп. Раҗхьатәи амшын, раҗхьатәи аҗәған...», - ихәоит Архип ҳа-иҗәаҗәараан философк ишиқаз-шьюу еиҗш. Фышықәса шихьтцуаз Қартқа ацара икәшәеит, иаб, Зураб Лабахәуа, уахь аусурахәа ааҗхьара иртеит азы. (Архип иаб ауааҗәлар-ратәи аполитикатә усзуш. 1990-1993 шықәсқәа рзы Аҗсны Аминистрцәа Реилазаара ахантәашы ихаҗыуаҗс дыкан). Иахьа аскульптор дахьынхо ауадаҗы дынхон ианду. «Лара азатцәра бзиа илбон, ҳанаауаз, шәым-цазои шьта ҳәа дхәзтцауан», - диччо еитеиҳәоит Архип.

«Ақәа санауаз сара сзы ныхәан. Ахаирбаҗәаза ақнытә Ақәака амша даара бзиа избон. Бзиа избон ақәа анлеиуаз, амш цәҗәзарц стәхын. Ақәа ақәа анлеиуа аамтәзы сҗы рахатны избоит, лассы-лассы ишлеиуа ауп», - ихәоит Архип аҗенцъыр ахь дыҗшуа. Хаибабара аҗыны амш шәшын, ақәа шалагара икан.

Архип дынхоит Ақәа ағәтә, ибарта унықәгылар, амшын ағәи ухыҗшылоит. Иуада зегьы инапала икаитцәз амаҗәарқәа, аскульптурақәа, акьанцәақәа рыла еибытоуп. Анаара икыдуп ашырақәа, шьюуы афилософиатә қазшыа рымоуп, шьюуыкы ауадаҗы ухы шымәауауаҗша иазкуп. Иарбанзалак амаҗәар иамоуп ахатә тоурых, иара шииз, цакыс иатцоу. Зегьы тцауа уҗәауах, икоу зегьы мышкалаҗы узырхысуам. Ибартаҗы игылоуп аҗкәын хәыҗ искультура, ауадаҗы ақәардә дықәтәоуп даҗәа хәычык, аҗыз иалху. Иаарласны дара ахтнықалақь аҗы ртыҗқәа рыҗша-араны икоуп.

Архип ихәычра шықәсқәа игәаларшәауа ихәоит, иара изы уи зегь ирейгьыз аамтә шакәыз.

«Синоп ауада ҳаман. Сөызцәеи сарей хышхәмаруаз шәасхәап, атрол-лейбус ҳақәтәаны фбака аангыларта хцон, нас еҗы ҳақәтәаны ххынхәуан. Акультура ахан аҗы хнеины, асосис-кақәа хфон. Убыс ихаан... Иахьаҗы исгәалашәоит урт җыма. Убыс аамтә анаххәғоз ҳара хзы ныхәан», - еитеиҳәоит Архип.

Ақәа Аҗсны дахьынзанымхоз иқалақь гәакыа шыгәхьааигаз инырит Москвантә Ақәака данаа.

«Адәыҗба сазыҗшыны стәан. Ахьта сакит цәҗыла Москва авокзал аҗы. Аидара раҗәаны исыман. Аихаҗа-мача сатқан. Адәыҗба ақынтә Ақәа санаатцә, ахауа пхәза иаасәсцит. Аевкалипт, еҗырт ашәаҗыҗаҗ рфш ансаха, иаасзымычхан атәыуара салаҗейт... Убыскан еилыскаит сықалақь ахь сшыхынхәыз», - игәалаир-шәоит Архип.

Аскульптор ахтнықалақь аҗы зегь реиҗа бзиа иибо тыҗуп амшын аҗшахәа алагамтә. Басла амшын иахьалало, аевкалипт дукәа рымтқан иаха ихьшәашәароуп, - ихәоит Архип.

«Уака тынчроуп, иҗәастоу амузыка абжы уахәзом. Иказам адәкьанкәа, иказам акрыфартақәа. Сара сзы ари атыҗ цсыршәагоуп. Сықалақь сыҗша-аит, уи Ақәоуп. Исгәаҗхит ақалақь дукәа, аха урт сдырааҗсцит. Ақәа хәыҗуп. Ахауа бзиоуп, ауаа бзиоуп, ргәи аартуп. Арака сзы бзианы избоит», - ихәоит Архип.

Ақәа иусумтәқәа раҗырак амшын аҗшахәаҗы игылоуп. Иара игәа-анагарала, аскульптура ықазароуп ақалақь аҗстазаара ахьейлашуа атыҗ аҗы. «Еынлаҗы уахынлаҗы уаҗы ибартаны икалароуп.

Убри аан Архип ихәоит, иусумтәқәа зегьы ихаракны акы иқәыргылары акәымкәа, ауаҗы дышгыло еиҗш, адгьыл иахьыкәгылоу атқак чыда амоуп ҳәа. Уи зықатцоуҗы, иахәаҗшуа ибзианы ибарцазоуп.

(Алҗарта 2 -тәи ад.)

Ижәытәзоу, аха еснагь иқәыҗшу

■ Аҗсны Ахада Бадра Гәынба Аҗсны жәлар ахтнықалақь Ақәа 2510 шықәса ахьтцра рыдыныҳәалеит

«Акыр иаҗсоу Ақәа! Хәтыр зқәу хьынцъуаа! Иахьа ҳара иазгәахтоит зегьы хзы акрызтцазкуа анықәа — зегьы бзиа иахбо хәтнықалақь Ақәа 2510 шықәса ахьтцра амш.

Ари, аиашазы, иуникалтәу ры-цхәуп. Адунеи аҗы ирацәазам ас еиҗш ибеиоу, ижәытәзатәиу атоурых змоу ақалақьқәа.

Аҗсны иқәынхо зегьы хзы Ақәа ххәынтқаррей, хтоурыхи, хкультуреи, Хаҗсадгьыл ахь ихәмоу аб-зиабарей ирсимволуп. Ара чыдала иуныруеит аамтәқәа реимадара, ара аҗәйтәи аҗәтәи реинырра иаб-зоураны даҗәаки иаламәашьо ҳақалақь ссир ахаҗара аҗырццит.

Ақәа ақалақь иаланхоит уи гәы-кала бзиа избо, збаҗхатәрей зыҗа-

бааи рыла есены ақалақь аҗшзара еихазхауа аизхазыҗыраакны злагала ду ауаа.

Иацоуп ахтнықалақь ауааҗсырей асасцәеи зегь реиҗа бзиа ирбо атыҗқәа ируаку айташьақәыргылар ашъахь ирҗыцу аҗшахәа аартра аналыршахаз. Ари раҗхьа иргылары, атыңантәи ауааҗсыра рыҗстазаара аиҗтәразы ахәынтқарра аҗәҗхьа иқәгылоу ауснаҗатәқәа ируакын. Хгәи иаанагоит уи қәҗиарала ана-гзара алыршахейт ҳәа.

Агәра ганы сыҗоуп, хәтнықалақь макьана айтқара бзи-ақәа раҗәаны ишазыҗшу. Атәыла анапхгара аринахысҗы Ақәа ҳа-амтә иакәшәо, зтоурых дуу, изыҗ-соу ахәтыр ашътырхазы ирылшо зегь қарталоит.

Акыр иаҗсоу хьынцъуаа! Гәык-җыкала ишәыдысныхәа-лоит хәтнықалақь Ақәа лаша аиу-билеи!»

■ Ақәа ахада Тәмыр Аҗрба ахтнықалақь ауааҗсырей асасцәеи ақалақь шытаркуиҗтәи 2510 шықәса атцра рыдыныҳәалеит.

Уи иазгәеиҗеит Ақәа адунеи аҗы ижәытәзатәиу ақалақь аветеранцәа, абыргцәа, атоурыхи атқасқәеи рыхь-чащәа. Иара инатшыны иазгәеиҗеит атыңантәи амчрақәа ақалақьтә таҗы-лазаашьа аиҗтәрей арҗыҗрей рзы

асистематә усура ишаҗырцо. «Ақалақь ахадара анасҗы ирыл-шо зегь қарталоит Ақәа аҗиаразы, уака анхара, аусура, ахәыҗқәа рааза-ра, аҗәра аҗылар маншәалахарц азы. Хара иаахтццит амәадукәеи апаркқәеи реиқәыршәара, аинфра-структура арҗыҗра, атоурыхтә тынха аиқәырхара, ауааҗсырей атуристцәеи рзы апсшәарта тыҗ җыҗқәа раҗтцара, — ихәеит Аҗрба.

Ахыркәшамтәз ақалақь ахада Ақәа иқәынхо ауааҗсыра ирзеигҗеи-ишьейт аизхазыҗыраеи аихьзара җыҗқәеи, таацәаҗыҗаза анасыҗи аманшәаларей.

Ақәатәи аколоннадаҗы иаартын атоурыхтәаа, атәылаҗәцәтцәаа, акол-лекционер Анзор Ағәмаа ихатә архив ақынтәи 30 фотосахьа. Ацәыргакәтцә еиҗәнакаит Ақәа ахадараҗы икоу аҗәри аспорти русқәа рзы Аусбарта.

Напеилаңса уаҕ дыннархоит...

Аңсны – Урыстәыла

■ **Аңшахәа аартра иазкыз аныхәатә усмәаңгәтәи «Аамта атазшыра» ашытәцарей мәаңысит Диоскураа рыңшахәаҕы.**

Аңшахәа аартра рнапы ианыртәит Ақәа ахәыңбахчәкәа раазамтаңәа. Ахәыңкәа аңшахәа ианысит пштәы раңәала еилоу апыштакәеи, Аңсны, Урыстәыла, Урыстәылатәи Афедерация арегионкәа рбирақкәеи рыманы. Аусмәаңгәтә рхы аладырхәит Ахәынтқарра Ахада Бадра Гәынба, Урыстәыла Ахада Иусбарта анапхәағы актәи ихатыпуаҕ Сергей Кириенко, Жәлар Рейзара Аиҳабы Лаша Ашәба, Тәтарстан араис Рустам Минниханов, Башкортостан Апыза-министр Андреи Назаров, аиҳабыра алахәылаңәа. Атәыла ахада ареспублика ақалакыуааи асасәеи ирыдыныхәалеит мөхәкы тбаала аусурақәа рхыркәшара, инатшыны иазгәеитәит ари ахтыс атоурыхтә цакы шамоу.

«Азин сышәт хәхтнықалакы иреҕыцу аңшахәа аартраан аңсшәа шәахәара – ақалакыуаа рейңш, асасцәағы зегь рейха бзиа ирбо атыңкәа ируакуп. Иахыа хара мөхәкы тбаала имәаңысуаз айтәшыақыргылара ахыркәшара аазырпшуа атоурыхтә хтыс халахәуп. Аңшахәа хәақалакы азы еснаг ичыдоу рңшзаган, иағыа-анхоит, уи иадыргоуп», – иазгәеитәит Ахада.

Атәыла Ахада Сергей Кириенко итабуп хәа иеихәеит апроект анагзараҕы хәталатәи илагалазы. «Ғәык-псыкала итабуп хәа иасхәар стахын, ари апроект аңшыызгаз, хреспубликаҕы ииз, Ақәа чыдала бзиа избо ауағы. Хәтыр зкәу Сергей Владлен-ипа, итабуп хәа шәасхәоит хауаажәлар рахь иаашәырпшуа адыларей азәлымхәарей рзы. Хәи-нырра гәгәа ахәаакәа иртагзаны ирыдыркыло азбамтақәеи шәхатә аңшыгарақәеи иуниналтәу алшарақәа хәаңхәа иаадыртуеит», – инатшыны иазгәеитәит Бадра Гәынба. Ахәынтқарра Ахада иара убасгы чыдала иазгәеитәит аиашыаратә республикаҕа – Тәтарстан Башкортостани рроль, игәалаиршәеит Аңсны жәлар Рңынңытәылатә еибашыра аамтазы хәы змазам рыңхыраара атәы. «Иахыатәи агәыргыра залыршахомызт хәиашыаратә республикаҕа – Тәтарстан Башкортостани аламырхәзәкәа. Хәжәларкәа атоурыхтә еимадара тәулақәа рыбжыоуп. Аңсны ахақәитрей ахыңшымырей рзы ианықәдоз зегь рейха ихыантәз аамтазы Тәтарстан Башкортоста-

ни хәы змазам аңхыраара хәртеит ахәшәкәеи, амедицинатә кадркәеи, зда псыхәа ыкам атауаркәеи рыла. Иахыа Владислав Арзынбей, Минтимер Шаимиеви, Муртаз Рахимови ишәтартәз аиашыара атрадиция бзиақәа еиҳа-еиҳа игәгәахоит, аҕеиара иаҕуп», - хәа инатшыны иазгәеитәит Ахәынтқарра Ахада.

Аңшахәа айтәшыақыргылара алыршахәит Ареспублика Тәтарстан, Ареспублика Башкортостани, Нижни Новгород, Краснодартәи атәылаҕәаңи, иара убас В.Г.Арзынбей ихыз зху Жәларбжыаратәи ахаирбағәаза «Ақәеи», Урыстәылеи Аңсни рбизнес ахатарнакәеи ирыбзоураны.

ра шыақәдыргылеит «Ақәа ақалакы ауааңсыра Ареспублика Башкортостан (Урыстәылатәи Афедерация) аңшахәа ахәта айтәшыақыргыларазы итабуп хәа рархәоит», - ахәоит атазшыраҕы иану ашыра. Ацеремония рхы аладырхәит Аңсны Ахада Бадра Гәынба, Урыстәыла Ахада Иусбарта анапхәағы актәи ихатыпуаҕ Сергей Кириенко, иара убас Башкортостани Тәтарстани рхатарнакәа. Еитәшыақыргылоу аңшахәа аура 1 920 метра ыкоуп, азеиңш тәкыра 13,7 га. Аңңыныртә збара ҕыңкәа зегьы хәсаб рзуны аңшахәа айтәшыақыргылара ахәңса 2,5 млрд маат иреихәхәит.

Ақәа аңшахәа аартра иалахәыз Урыстәылатәи абжыақәаҕәаңи рбакеи Идырым Асолдат ибакеи рымтқан ашәтшытцәрақәа шытартәит. Итахаз афырхаңәа ргәаладыршәеит Ахәынтқарра Ахада Бадра Гәынба, Урыстәыла Ахада Иусбарта анапх-

Тәтарстан Ареспублика аңхыраара иабзоураны зыхәтәк еитәшыақыргылоу Диоскураа рыңшахәаҕы атазшыра шыақәдыргылеит, Ақәа ақалакы ауааңсыра Ареспублика Тәтарстан (Урыстәылатәи Афедерация) аңшахәа ахәта айтәшыақыргыларазы итабуп

гағы актәи ихатыпуаҕ Сергей Кириенко, Тәтарстан араис Рустам Минниханов, Башкортостан апыза-министр Андреи Назаров.

Аңсны ахтнықалакы Амхәаңыраа рыңшахәаҕы иаадыртит Нижни Новгород ахызала агәалашәаратә тәзшыра Аартра ацеремония иалахәын Ахәынтқарра Ахада Бадра Гәынба, Урыстәыла Ахада Иусбарта анапхәағы актәи ихатыпуаҕ Сергей Кириенко. Нижни Новгород аңхыраара-ла, аиашыаратә еизықәаашыақәа рыҕеиара ахәаакәа иртагзаны, Ақәа аңшахәаҕы Аколоннаде, аевкалипткәа, Ақәатәи абаа архитектура тәлашарала еиқәыршәан.

Башкортостан аңхыраара иабзоураны зыхәтәк еитәшыақыргылоу Диоскураа рыңшахәаҕы атазшы-

хәа рархәоит», - ахәоит атазшыраҕы. Уи аартра иалахәын Аңсны Ахада Бадра Гәынба, Урыстәыла Ахада Иусбарта анапхәағы актәи ихатыпуаҕ Сергей Кириенко, Тәтарстан араис Рустам Минниханов.

Идырым Асолдат ибака иахыатәнакуа Диоскураа рыңшахәаҕы икоу абахча еитәшыақыргылоуп ЗХӘА «Аинфраструктуратә ҕеиарей» Арзынба ихыз зху Жәларбжыаратәи ахаирбағәаза «Ақәеи» рыбзоурала. Аракагы агәаларшәагәтә тәзшыра шыақәыргылоуп: «Ақәа ақалакы ауааңсыраЗХӘА «Аинфраструктуратә ҕеиарей» Арзынба ихыз зху Жәларбжыаратәи ахаирбағәаза «Ақәеи» итабуп рархәоит аңшахәа айтәшыақыргыларазы», - хәа зхәа.

Акыыңхы иазирхиет
Б. Қаңыи

Гәдоутә ақалакы аңшахәаҕы

Аишызара алтцшәа

■ **Бадра Гәынбей Самаратәи аобласт агубернатор актәи ихатыпуаҕ Витали Шабалатови Гәдоутә ақалакы аңшахәаҕы ахыркәшарахы инеиуа айтәшыақыргыларатә усурақәа рымәаңысышәа гәартеит.**

Аусмәаңгәтә рхы аладырхәит Аңсны Ахада Бадра Гәынба, уи ихатыпуаҕ Беслан Бигәаа, Гәдоутә араион ахада Астамыр Арҕәын, Самаратәи аобласт агубернатор актәи ихатыпуаҕ Витали Шабалатов. Бадра Гәынба араиони ареспублика зегь рзы ари ахтыс аңак чыда шамоу азгәеитәит, Урыстәылатәи арегионкәа ркынтәи аишызаратә цхыраара акыр шатәнакуа ихәеит.

Ахәынтқарра Ахада игәалаиршәеит шықәсык аңхыа Гәдоутәи Самареи рыбжыара аиашыаразы аиқәшахәтә рнапы шатәшыз, аиынырра апрактикатә шыта шаиуз, уи иалтцшәахәит аңшахәа айтәшыақыргылара.

Имәаңысыз аиңыларәҕы аганкәа атуризми, ацарей, акультуреи, акытанхамәеи рускк аңны аимадарақәа рыртбаара ишадгыло атәы рхәеит. Атәыла ахада чыдала иазгәеитәит аңсуа жәлар рлахынтәҕы Гәдоутә атоурыхтә роль шынааңгәз. «Гәдоутә қалакы фырхәтоуп. Аңсны Аңынңытәылатә еибашыра аамта хыантәқәа раан уи хәңсадгыл иахтнықалакы. Абракоуп раңхыатәи ххәда Владислав Григори-ипа Арзынба иахыидикылоз хлахынтә зызбоз азбамтақәа,

уи иалнаршеит жәларык рахәсабала, хтәылаҕы ахеиқәырхара, ххыңшымыра азхәтәра. Иахыа хара аҕеиарамәа хануп, хтәылауаа рзы еиҳа иманшәалоу атаҕылазаашыақәа раңцара хәшәтоуп, ххызцәа рыңхыраара хара хзы хәы амазам», – ихәеит иара. Самаратәи аобласт агубернатор актәи ихатыпуаҕ Витали Шабалатов араион ахада Виачеслав Фиодоришчев икынтәи адныхәалара ажәақәа ихәеит. Иара убасгы иазгәеитәит иаарласны иишашоу ахаиреимадара аусура ишалаго, уи ақратәнакуеит агуманитартәи аекономикатәи еитңыңсахларазы.

Пхынҕәымза 16 инаркны Самареи Ақәеи рыбжыара иишашоу ицо авиареискәа хәцыркхоит. Аңыррақәа мәаңыргалоит авиәеилахәырақәа ҕба, уи урыстәылатәи атуристцәа иманшәаланы Аңсны иатәартә еиңш атаҕылазаашыа рзаңнатәит, Самаратәи аобласт акәзар, ареспублика ауааңсыра рзы иаанартуеит. Самаратәи аган аңсуа делегация ааңхыара рнаҕеит хара имгакәа рықалакы иатәартә азы.

Гәдоутә араион ахадара аиҳабы Астамыр Арҕәын, излеихәаз ала, ишәтәдоуп 650 метр ахәхәңы, иарсуп ашыака ҕыңкәа, икаңтоуп арлашагақәа, асқамкәа, иргылоуп амфитеатрқәа ҕба, аспорттә ахәыңтәы штақәа. Иара убас аңақыра ариатәаразы аусурақәа нагзоуп. Шыта иаанхаз асқала айтәшыақыргылара ауп.

Бадра Гәынба апроект анагзара иалахәыз зегьы табуп хәа реихәеит.

Иреҕыцу аңшахәа официалла иаартхоит сентиабр 7 азы, Ақалакы-Фырхәтә Гәдоутә Амш аены

Ақәа 2510 шықәса ахытцит

(Алгарта)

Аха, аказа игәы иалан ихәоит, ауаа Чик ипыңта иаақәымтцәкәа рнапы ахыахырышәуа шигәампхо. Иара дазхәыңуеит уи аанкылашыс икаңтәтәу. Икалап, аскульптура аиңақрақәа аиургы. Ишңа? Аказа макыана имазақәа ааиртуам. Архип итахуп Ақәа аказаңәа ирықалакыны икаңарц. Доусы иара иәнытқала дызлабеиоу аарңшра дақәшәарц. Аңшахәа зегьы азәы иусумтақәа рыла итәны ақалара дақәшәахәтым.

Цоуп, Ақәа ес-аамта амилаңкәа ирымәеихданы икан. Иара атоурых алагоит абырзенцәа рыла. Шнызкы бжаки раңхыа ақалакы Милет акынтәи раңхыатәи анықәаҕәа Ақәа изхытцит. Ари атың ағы иапыртәит Диоскуриада. Еиуеиңшымы аамтақәа рзы Ақәа аурымқәа, византиаа, генуезаа, ашәтахы атыркәңәа рнапакыны икалоит. Актәи ашәышықәскәа раан икаң адгылтцысрақәа ирхыркыаны ажәыптәи Диоскуриада азатқа ицеит, иаанхаз амадатәи ахәтаҕы аурымқәа Себастиополис дыргылеит.

Ашәышықәса абжызы Себастиополис Сухум-Кале хәа ахызхәит. Уи ахызытцәзгы атыркәңәа роуп. Атоурыхтәаа Анзор Агәмаа ишәкәы «Старый Сухум» ағы иәуеит, Ақәа ижәытәзатәиу қалакыны ишыкоу. Иара атыңан, заатаи ажәытә нхартә қалаанзагыны икан еиҳа ижәытәзатәиу аңсуа нхартә - Ақәа, зтоурых ижәытәзатәиу аамта иалоу. VIII ашәышықәсәзы Ақәа аңсуа ахра иаҕыңыны икалеит. XVI-XIX ашәышықәскәа рзы Кавказ зегьы ҕа-ахрак - Османтәи Урыстәылатәи, ринтерескәа ахыеиқәшәаз тыңхәит. Аибашыра, амхәаңырра иахыаны Ақәа ааха

ду атан, атыркәңәа иара ааныжыны ианңоиз ирыблит, аңсуа жәла зхыз зегьы Аңснынтә ықәңан. Итаңыз адгылткәа рахы аара иалагеит аколонистцәа. Раңхыатәи Урыстәылазегьтәи ашәкәантцәраан 1897 шықәса рзы Ақәа инхон 7998-шык, урт рахынтә 144-шык роуп иаңсыуааз. Милат раңәала еилаңсан Ақәа еснаг. Убри аан арахы иауаз анықәаҕәа зегьы хызхуаз қалакы хычын. Ииатәан, ираңәан агәилкәа. Анхартәкәа еиҳагылак змаз мәлыны икан.

XIX- XX ашәышықәскәа рзы Аңсны ацитрустә плантациякәа, атаңын цәыртәуа ианалага, уи аекономика аҕеиара иаңхрааит. Акыр змаз анапакәңәа Ақәа идыргыло иалагеит адәкыанкәа, аса-сааиртәкәа, аханкәа. Убыскан ауп иахыа зегьы хызхуа ахаҕара анаанахәа. Акультуратә пцәзаарагы аҕеиара иалагеит. Уи аамтаз х-театрк аус руан Ақәа. Итыңуан агәзеткәа «Колхида», «Ақәатәи абҕыңц», «Ақәатәи ажәабжыаа-гағы».

Ашәкәышы Адиле Абасс-оғлы илишәуан, Ақәа, Самаата-рхәы хәа иахыашытоу атың ағы игылан Москва, Петербург иатәыз амалуаа рханкәа. Амәа хадаҕы, иахыа Аиааира хәа хызыс измоу, инхон абырзенкәа. Зегьы бзиа еиңырбо икаң пцшыарта тыңын амшын аңшахәа. Уака ачаижәыртәкәа, акахуажәыртәкәа, абиллиард асыртәкәа раңәан. Иртыуан аңа-аршә, ахаа-мыхаақәа, азы хышәашәа. Ирзуан ахыа, араса.

Ашықәскәа цоит еишәталан. Ақәа ахаҕара аҕәаңсахуазаргы, уи аңшзара, асасдыклара еицакра ақәым. Ус қазтоғгы, сҕәаанагарала, иаланхо ауаа роуп. Еснаг згәы аарты, шықалакы ҕықала бзиа избо агымзааит есаамта!

Җақалақь аңшзара иаңцо

Зысас гәашә аарту

Наира Сабекиа

■ **Ииуль 3 рзы еиңарғыңны иаа-диртит Ақәа, Диоскуриа аңшахәа. Ари атоурыхтә хтыс иаңаит атәыла Ахада Бадра Гәынба, Урыстәылатәи Афедерация Ахада Иусбарта анапхгағы актәи ихатыпуаф Сергей Кириенко, Аңсны Ахада ихатыпуаф Беслан Бигәаа, Жәлар Реизара аиҳабы Лаша Ашәба, Тәтарстан араис Рустам Минниханов, Башкортостан Ахада Ради Хабиров, апыза-министр Андреи Назаров, ауаажәларратә усузәцәа.**

Атәыла Ахада Бадра Гәынба чыдала итабуп хәа еиҳәеит иахьа илаша-лашо иахзаадыртыз Диоскуриа аңшахәа зыбабаа, злагала аду Урыстәылатәи Афедерация Ахада Иусбарта анапхгағы актәи ихатыпуаф Сергей Кириенко

Иазгәеити иара убас Тәтарстан Башкортостани рроль иахьатәи атоурыхтә хтыс акны. Аганахь иахзаважыуам ақыртуа-апсуа еибашьра аңдоз иахзыкартоз адгылар. Ускан арт аф-тәылак ахәшәкәа, амедицинатә усузәцәа ухәа рыла иҳахцрауан. Иахьа уи атрадиция бзиақәа Владислав Арзынбеи, Минтими Шаймиеви, Муртаз Рахимови зхы ркыз хара реихахара иаңаңцәит, иҳәеит атәыла Ахада Бадра Гәынба.

Аңшахәа аартра иазкыз аныхәа

иалахәын Ақәа 16 школ ркнытә ыңыңы-ыңыңа аңаңцәа, актәи аклассаи, ауштымтәңеи. Уи ашколкәра алагамтәи, ахыркәша-реи ирсимволуп. Ажәа иҳәеит А. Пушкин ихьз зху 2-тәи абжьаратә школ 6-тәи акласс аңаңы Никита Чанба. «Сара сзы акырза аңаңа-куеит аңшахәа аиңарғыңрей, на-сгы «Капсула времени» аңаңарей сахьалахәыз. Уи Калонт2026-2071 рыбжьара еиҗызаратә цханы.

45 шыкәса рыштыхь ауп ари акапсула ашколхәыңкәа иңартцаз анаадыртуа, ускан дара ирбарта-хоит хабипарақәа реимадара, хара аңарадырра, айҗызара, атыңчра, акзаара агәра шахғоз. Бзиа ишахьбо хакьалақь, агәра шахғоз уаңтәтәи амш», – лхәеит Ақәатәи 2-тәи ашкол ардағы Екатерина Галкина. Акапсула ағы итоуп Ақәатәи А. Пушкин ихьз зху 2-тәи абжьаратә школ ашколхәыңкәа икартцаз анаштымтә.

Иахьа иҳауит еиңарғыңны Диоскуриа рыпшахәа Тәтарстан, Башкортостан, Нижни Новгород, иара убас В. Арзынба ихьз зху Жәларбжьаратәи аҳаирбағәаза «Ақәа», Урыстәылеи Аңсни рбизнес ахатарна-ңәеи ырыбзоураны. Икатцоуп 1920 метра амәа, уи иартәоит 2,5 миллиард маат.

Аңшахәа аартра иаңааз амрашәахәа еиңш идырлашон уи амәаңгара здыз ахыңбаҳақәа раазамтәцәа. Урт Аңсни Урыстәылеи рбирақкәа рхапырпыруа аңшахәа иқәсны Идырым асолдат ибака аштанза инаңеит.

Аусмәаңгәтә иалахәыз зегьы

Идырым асолдат ибака амтан ашәт шыңтәрақәа шыңартәеит. Идырым асолдат ибака ааигәара иҗоу абаҳча еиңашьақәыргылоуп В. Арзынба ихьз зху Жәларбжьаратәи аҳаирбағәаза «Ақәеи», ЗХӘА «Аинфра-структуратә җиарей» рыбзоура-ла. Иара убас, арака иқәыргылоуп ахахә иалху аңаңыра, хәңшахәа аиңарғыңра алзыршаз табуп хәа разхәо.

Уи аштыхь сасгы аңшәымагы ирзыңшын Тәтарстан рмилаңтә ныхәа «Сабантуй» (Праздник плуга). Иара мәаңысуан амҳаңыркәа рых-ыз зху аңшахәаҗы. Атаңарцәа рми-лаңтә ныхәа ахы ркуеит ачаи ажәра-ла, иқәыргылан асомовар ду, асасцәа ирыдыргалон аңаахәшәкәа ирылху ачаи, ауасажы иалху абырыңы еи-лыршәшәа (плов).

Еиҗкаан еиуеиңшымыз ахәмар-рақәа, насгы хыңхьазара раңәала ашәахәаңцәа злахәыз аконцерт, урт зрыхәан ишыақәыргылан асцена ду.

Еиңашьақәыргылаз аңшахәа аартра иалахәыз ирзыңшын ахәылпаз аҳамтә ду. Раңхьаза акә-ны Аңсны иаңаит Еизгоу Уры-стәыла акоманда КВН, Аңсны акоманда «Нарты из Абхазии» дарей аәа ныхәа дук рзаадыртит саси аңшәымеи. С. Чанба ихьз зху Аңсуа адраматә театр аштыҗы еиҗкаан аф-командак рыкәгылар. Аицлабра мәаңигон Дмитри Хрусталинов. Азбаңәа рхыңхьазараҗы икан Константин Ернст, Роман Карманов, Анатоли Кузичев, Сергей Жилин, Едгар Запашный, Валиа Карнавал, Александр Шоуа, Шаман (Иарослав Дронов).

Ақәгылар еиҳарак айҗызаратә цакы аман. Ахәаңшцәа рҗаңхьа иқәгылан ажәа, аиумор азқазаңәа дукәа. Асценаҗ ахра ауан алаф, урт ирныңшуан агәыргьара, апробле-ма, аңстазаара аганкәа зегьы, аха апсы ахатцаны, амтәыжәқәа аҗаны. Аконкурс шыақәгылан хыхәтар-рыла: аңшәа айбыхәара, амузы-катә адтә. Аицлабраҗ аиааира агара акәмызт иҳадаз, – ахәаңшцәа иро-уит иҳәадоу агәахәара, еиңырды-руа Урыстәыла «КВН» алаҳәылаңәа Аңсны, аңсуа сценаҗы рыкәгылар, хәхьыргәақәа «Нарты из Абха-зии» иалоу реиңхәмарра хәы змам хамтоуп.

Хажәлар рыҗаңцәа агәынамзара шыраңәоугы, аңшзареи агәыргьа-рей иалхәадамзаит хҗар. Убри азын ауп хҗеиңәа рыңсадгьыл рхы захт-ныртцазгы.

Аңшахәа аиңашьақәыргылар – тоурыхтә хтысуп

Угәы еиззырхауа

■ **Аңшахәа аиңашьақәыргылар, хымпада, тоурыхтә хтысуп иҳәеит Ахәынтқарра Ахада Бадра Гәынба. «Аханатә икан акритикағы агәыҗбарагы, аха иахьа хара иаа-боит алтцшәа».**

Зегьы катцоуп ишахәтоу еиңш хатәбиара харақыла, шәышықәсала ақалақь ауааңсыра аргәыргьалартә еиңш. Атагылазашьа схы иархәа-ны, шәара шәҗаңхьа, Сергей Влади-лен-иңа Аңсны жәлар рыхьзала ита-буп хәа иасхәар стахын. Иара иоуп ари аиңашьақәыргылар аңшызгәз, аҗәарақәа рхылаңшрей апрое-кт анағзара амәаңысшьеи налатцаны зегьы нтырхәыцааны хшыҗышыҗтра азтәз. Хтәыла ауааңсыра рҗаңхьа еиңш, уи асасцәа рҗаңхьагы ңа-баа дуззан, тақпхыкәран», – иҳәе-ит Гәынба.

Ақәатәи аңшахәа аиңашьақәыргылар Аңсни Урыстәылеи реимадара арҗәгәара артәбыргуеит, – иҳәе-

ит Сергей Кириенко. «Ахтнықалақь аңшахәа ауаа аңаңаңхәлоит, уи ае-кономика аҗиаразы лагала дууп, аусуртәтә тыңқәа аңнаңоит, абиуңыет ахашәалахәкәа еизхауеит», – иҳәе-ит Кириенко. Иазгәеити аханатә ишазңхьагәатамызгы археологиатә пшаарақәа рыңтәарадырратә цакы шдуу. Ишикәзшыоу еиңш, дахлафаа-уа иҳәеит археологәеи иарей ирыб-жәалаз аймак дшаианиз: «Мызкала иалгоит хәа еибаҳхәеит, нас хымз ркынза иаңаңхәеит. Уи аҗәаразы хәисеит, ишатәхаз азхартәеит. Аиа-аира згәз изин ала ахәара кәсцәит, ашықәс аңтәамтәзы еиңашьақәыргылахо аңсуа музыка аңаңы археоло-гиатә пшаамтәк сыртәрцә». Иа-ра Аңсны ажәытәзатәи атоурых зыртәбыргуа ари ақәырчаха аму-зыкәтә инструмента рмузей аекс-позиция иалаларц агәазыхәара аа-ирпшит. «Аиашазы археологәа аус-ду картәеит», хәа аңиңеит Кириенко. – «Урт еиҗа-еиҗа инартаулаңы иҳа-илдыркаауеит Аңсны акультура шака ижәытәзатәи, насгы ари адгьыл атоурых шака итаулоу. Сгәы излаа-

наго ала, уи Аңсны атәылауаа рхатә тоурых аилкааразы акырза аңанаку-еит», – иҳәеит иара.

Сергей Кириенко инатцшы-ны иазгәеити Ақәатәи аңшахәа аиңашьақәыргылар ажаларкәа рыб-жьара аиашьаратә еизыкәаашьақәа ирсимволны ишыкәлаз, итабуп хәа реиҳәеит арегионкәа рнапхгаңцәа: Тәтарстан араис Рустам Минниханов, Башкортостан ахада Ради Хабиров, Нижегородтәи аобласт напх-гара азто Глеб Никитин. «Аусура уи ала интәазом, аха иҳадоу аҗәа-рақәа зегьы хәыртаҳәеит, сара сзы акрызцазкуа аамтоуп. Ахыдтәкәа зегьы нағзоуп, аус ағы зегьы акырза ишыуадаҗаңгы: аусутә иазхәит, ахарцкәагы ирыңлеит, аха хажәа наҳәеит. Иаңгы Бадра Зураб-иҗеи сарей ханеиқәшәоз, иахьагы аргылашәаҗ еиҗкаан ирхәоит: «Хара хзы уи хәтыр дуун» хәа. Иубоит ари апрое-кт дара рзы ишгәакьахаз, Аңсны атәылауаа реиңш уи ишаз-гәдоу. Сара сгәы излаанаго ала, ари зегьы ирыңцуп, зегь реиҗа иҳадоуп», – иҳәеит Кириенко.

Тәамәахә лымам

■ **С.П.Дбар ихьз зху Аңсны Аңыңыңтәылатә еибашьра (1992-1993) Гәдоутатәи Ахәынтқарратә музеи аиҳабы, агәзет «Аңсны» аре-дакция амаңт зуа, Аңсны акультура зәаңсаңтәыз аусзүҗы, Гугуца җыы-крба 65ш. лхыңцит.**

Гугуца Шыаликәа-иңҗа җыыкыр-ба диит Гәдоутә араион Мгәызырхәа ақыңан 1961ш. ииуль 5 рзы. Аңснытәи ахәынтқарратә унивеситет афилоло-гиатә факультет далгеит. Агәыртқәыл бзиа змаз аңхәызба аханатә лаңш-гарақәа рыла деиңгәартәхьан. 1984 ш. инаркны еиуеиңшымы ашықәсқәа рзы аус лхуеит Аңсны аңара амини-стрра анапәцака икәз аусхәартәҗы, ашәкәтыҗырта «Алашара» акны ре-дакторс, Гәдоутә араион Акультура аф-ны асахьаркыратә напхгаҗыс, Гәдо-утә араион Ахадара акультура ақәша аиҳабыс.

Г.җыыкырба данқәыңшыз инарк-ны хажәлар рмилаңт-хәкәитратә қәпа-ра иалагылаз леиҳабаңәа ирҗылтә-аз Аңсадгьыл абзиабаара, лыжәлар рҗеиңш азааңсар, ахеиқәырхара уасхырс измаз зегьы дрызҗылымхан. Урт атрадициякәа ирылаазоу даҗеа-кала ихы изымәаңгарымызт. Ами-лаңтә интерескәа рыхьчара иазкыз аусмәаңгәтәкәа еснағ дрылаҳәын, ибжылыжыуамызт, аңхәызба лажәа ахьаҗахыз аизарақәа ркны дыкәгы-лон, лгәаанагара ахәашьа дақәшәон

2016 ш. акәзар, Г. җыыкырба Аң-садгьыл ахь ахынхәаразы Аңсны ахәынтқарратә еилакы ахантәаҗы ихатыпуаф дкартоит. Аамтә кьаҗк иалаганы ахәаанырцәтәи хыңыңы-уаи ртоурыхтә псадгьылтәи реима-дарақәа рырҗиаразы, зыпсадгьыл ахь ихынхәхьаз аус рыдулараҗы иңыртцүаз азтәатәкәа рхатцгыла-раҗы илыллыршаз маңзам.

Иахьа напхгара зылто амузей ак-ны Г.җыыкырба уаанзагы шықәсы-раңәала аус луан, афондкәа рхы-лаңшҗыс дықан. Аханатә амузей – хәыртсарра «Абазгия» ахьзын. Иахьатәи амузей аартын 1994 шықә-

«Ахьз-Аңша» аорден ианашьоуп

Илшамтәкәа рзы

■ **Ареспублика Тәтарстан араис Рустам Минниханов «Ахьз-Аңша» аорден II аәазара ианашьоуп Ахәынтқарра Ахада Бадра Гәынба Аңсны усутә визитла иҗоу Тәтар-стан Ареспублика араис Рустам Минниханов диңылеит.**

Атәыла Ахада иазгәеити ари аиашьаратә еимадара шхәңдыркыз ф-республикак раңхьатәи рхадәцәа – Владислав Арзынбеи Минтими Шаймиеви. Гәынба игәалаиршәе-ит зегь реиҗа иуадаңгы замтәзы – Аңсны Аңыңыңтәылатә еибашьра ашықәсқәа раан – Тәтарстан анапх-гара адгыларә гәгәа шыкартоз.

Атәыла Ахада дазаатгылеит 1993 шықәсазы, иабашьра аилашымтәз, Казан Аңсны Ахәынтқарра ахатәр-накра шаартыз, уи хтәыла адгыларә гәгәа шанаңаз. Тәтарстан ахәшәкәеи, зда цсыхәа ыкам атауаркәеи, анефталытқәеи рыла ацхыраара канатцон – арт зегьы Аңсны жәлар адгыларә рытара ахәаақәа иртагзы-ны инанагзон.

Бадра Гәынба инатцшыны иаз-гәеити Аңсны ахаангы ишырха-мыштуа Тәтарстани, Башкортостани, Казахстани рнапхгаңцәа ақыртуа ар ралгарей аибашьра аанкыларей рзы икартцаз ааңхьара. Атәыла Аха-да иазгәеити урт амшкәа рзы ари азбамтә атәылауаа ргәы шыштына-хуаз, атәыла айҗызаратә респуб-ликаҗа рганахьала узыкәгыҗша адгыларә шамоу агәрагара гәгәа ша-

Здунеи җырңшыгоу

сазы. Ускан – Аңсны Раңхьатәи Аха-да В.Г. Арзынба иааирңшыз адгы-лара абзоурала афонд ахартәаара напы аркын.

Лара илылшеит «Аңсуа шәҗы-уаа», «Кьаразаа», иара убас Аңыңың-тәылатә еибашра Дузза (1941-1945) иадхәалаз атоурыхтә хтысқәа ирыма-доу аматериалкәа маңымкәа реизга-ра. Абартқәа роуп Г. җыыкырба ажур-налистикахь, дхьазырңшыз. Аңсны Аңыңыңтәылатә еибашьраан (1992-1993) Аңсадгьыл зхы ақәызтцаз афыр-хәаңа ирыдхәалоу афотосахьақәеи рнысмәа аазырңшуа аматериалкәеи реизгараҗы ллагала дууп. Амузей уа-ныныҗнало иубартоуп шәҗыла Аң-садгьыл ахьаҗәңәа рфотосахьақәа, убарт роуп Г. җыыкырба итлыжыҗоу лышәкәкәа хәба зызкугы.

Еиҳарак атыхәтәнтәи ашықәсқәа рзы лассы-лассы лстатиақәа убо-ит агәзет «Аңсны» адакьақәа рк-ны. Аңсадгьыл ахьаңаҗәа ирзылкуа лкыпхьымтәкәа акырза рытәркуе-ит Аңсны Аңыңыңтәылатә еибашьра атоурых инхартәааны атцараҗы, у-бри акнытә еснағ актуалра рымоуп.

Г. җыыкырба Аңсадгьыл амаңт аураҗы лааңсаразы иланашьоуп ахәынтқарратә хамтә «Ахьз-Аңша» аорден ахпатәи аәазара.

Агәзет «Аңсны» анапхгарей аре-дакция аусзүҗәи гәык-ңыскала илы-дырныхәалоит 65ш. лхыңтра. Агәа-биара аңны, аҗиара агәаңцыхәара лыманы шыардаамтә луаажәлар дры-лагазылааит.

натөз. Арт аиашьаратә еимадарақәа рышәазара харакы адгыларә шаиңо Рустам Минниханов, иахьа икаитцо ацхыраара хәы шамам.

Бадра Гәынба тоурыхтә хты-суп хәа ахиҳәаит атәыла ауааң-сырей асасцәеи бзиа ирбо, Ақәатәи аңшахәа аартра, инатцшыны иазгәе-ити ари зымехак тбау апрое-кт ахәтәк уажәы Тәтарстани уи анапх-гаҗы ихатә ңабааи иузыркәымтхо ишадхәалоу. Иара убасгы атәыла Ахада иазгәеити амилаңтә ныхәа Сабантуй Аңсны амәаңгара ацакы шамоу. Рустам Минниханов итабуп хәа реиҳәеит иңхоу адкыларазы, аимадарақәа рырҗиара азҗылымха-разы, инатцшыны иазгәеити Уры-стәылеи Аңсни рыбжьара аидгы-ларатә еизыкәаашьақәа рхәаа итагзаны аимадарақәа рыргәгәа-разы активла аусура аңақ ду шамоу. Иҳәеит амилаңтә ныхәа Сабантуй аң-суа дгыыл ағы амәаңгара ажаларкәа еидызкыло кулытуратә хтыс лашоуп хәа. Минниханов ахәаахәтәра-еко-номикатә еинырра аусеицура ауск-кәа зегьы ируасхыруп хәа азиҳәе-ит. Ахырхартә хадақәа ирыликааит ақытанхамәа, афатә аарыхра, ату-ризм. Иара убас, Рустам Минниха-нов аусеицураҗы акрызцазкуа хыр-хартәны иаликааит артәрәтә усхк. Аңсуа студентцәа ақытанхамәеи, аве-теринариеи, аенергетикеи, архитек-тура-ргыларатә уси реиңш иҗоу зы-да цсыхәа ыкам ахырхартәкәа рыла разыкатцаразы алшарақәа рыртбаа-ра ишазыхиоу, иара убас аус зуа ас-пещиалистцәа реиҗаыкатцареи рза-наатә дырра аизырхареи реиҗкаара ишадгыло атәи иҳәеит.

Ари иназазатәу хажәлар ртоурых ауп

Фототыхимтак
акәша-мыкәша

Ахра Анкәаб

■ **Хажәлар хажәткы! Ишәи-даагало афототыхимтак ажажәтәи ашәишыкәсе атыхәтәи-тәи ашәишыкәсеи реимадара иацхраауа цхатәрик иаызо-уп ххәар халшонт гәишәарада. Арака ауафы игәеимтарц залшом, иаабо ахасәхәкәа, Аңсны ато-урых иадхәалоу, уимоу ауафы изы зегь рааста ипшәоу аңсәдгыл алахынтца азбарафы зыхәта гәгәа алазгалаз ишәиуоу, ирхүхәашагы мацзам.**

Аха, «ажәа ахы умхәакәа атыхәтәи узхәом» хәа шырхәо еипш, зны хажәатгылап мацк иадамзаргы, иара зтыхимтои иахәахышәази рызбахә. Шыкәсык аңхәа С.П.Д-бар ихъз зху 1992-1993 ш.ш. рзтәи Аңынцәтәиләтә еибашьра Гәдо-утәтәи амузеи адиректор Гәиҗәица Цыкырбәи хәреи хәицәажәарақәа руак аан иахәлхәит, 33 шыкәса рапхәа хажәлар аамтә цәгәа иаңтагылаз, хеигзәрак қамтә аңсәдгыл ахыащәа ируазәкыз арратә фотокорреспондент Витали Қыецәа ибзоураны, аңсуа жәлар рхеиқәырхәратә қәлара иадоурыхтә хәфәро, 400 цыра инареихәны итыхимтакәа амузеи ишәртәз уи итыңхәа, аха урт ркны иаабо ахәфәхәкәа реиҳәахык хызыхәла ишеилкаам, акымкәа ажаашықәсақәа шымәасхәоугы.

Ашықәсқәа насқәацпхәа, еса-иара иацқауа аамтә иагәыңдәхәа иацәахуа адоурыхқәагы харахоит. Иахаану рхыпхәаара иагәа-цытхәа изгәалашәогы маңхит. Аха... адоурых ахәртә хәкым. Зәағылара алымшо аамтә аәаңхәа ауафы зынзә дшымчыдам иртә-быргы, инаунагзәтәу ахтыскәеи ахызыкәеи абицәрала еимдо, аңсәа-ара цыбара аңкәырпәкәа иргәылгәны инагаләтәуп. Иахәа хыроа амтәкәа иахәахәкәа, уацәи иышәацәахар алшоит. Шәла ифыху хәаңсәдгыл аиқәырхәреи, аәиара аизырхәреи зһапы иану, иахәшәаиуа абицә-рақәа рәицш иалашырбагоу адоурыхтә гәалашәара амырзоуп ишды-ру еипш. Убри аңкытә хыжымытәи хәсоциалтә хәкәеи рдәкәкәа ркны изныкымкәа аңхәащәа ирыдаагә-леит арт афототыхимтакәа, хәр зһам алытшәақәагы аанарцшит уи. Еил-каахәит забдуцәа рцыңың ахчәра-зы зхы иаеимгзоз 100-шыкә инареихә-ны арпарцәи атыңхәаеи рыхыкәеи рыхәләкәеи. Икоуп урт рахәтә итаха, аибашьра амцашыра еибгәны иалтцыз,

аха еиуеипшым амзыкәа ирыхкәны иахәа иахәагылам.

Хызыңәажәо афотосахәагы урт ируакуп, итыхуп 1993 шыкә-са июль мзасы, Аәадатәи Ешыра – Адачақәа хәа иахәшәтәу атың ак-ны, хырхәртә рацәала имәапысуаз аажәларакәа руак аламтәлаз. Уака иахәоит, ауафымш дануцхәагылоу умч-улшагы фәахоит хәа зыырхәо иреиуаз, аибашьрафәтәи тагылаза-ашәкәак раан хәтәлатәи зәфәртәла, дзәаңхәагылаз абыр ааста иры-хәашәз рытәра зылшоз Гиви Смыр (арыҗарахә ала зыкәа хыдыпшыло) цызара ззиуаз 4-тәи абаталион (2-тәи абригада) аруаа рыхәтәк.

Ахәтә дзиуа афыхәтәаразоуп цы-быргны, аха уи акацәарақәа иреиҳәу аңсәдгыл ахычәразы ахаеиҗара зегы ирылшом умхәозар. Аибашьцәа зегь еипшым, ишырхәо еипш доусы «ианиашәа иахәашәоуп». «Абыр-скын саргы» хәа рацәафуп хәамтә-зы, урықәшахәтәи хәлшом Аңс-ны жәлар рпоет Геннади Аламиа «ры-цхәроуп ажаа «акалтәасра» иахкәны иахәа афыхәтәарагы, аламыс еипш, иныкәызго рааста аты зхәо ахы-рацәахәз, мци-цабыргы, цси-бзеи узейлмырго иахәиладәахәз» – хәа ииңхәо иаажәкәа.

Аха... зыкы уашуада?! Ари атыхимтакны иахбә, 413 мши-цхи аажәан зхыбраз, зыдгыл гәкәа зиараз аңсәдгыл ахыащәа, аиааиреи уи аәицш ләшеи рыгәра го, аңышәара аамтә иаңсәны иагәылсит. Убри аңкытә, иақәнагоуп урт зустцәо-уи, изнысыз арқырамәеи рдырра.

Баша имхәеит хсәхәаркыратә ли-тература афәиәщәа руазәк: «Иа-цы, иахәа, уацәи... Иахәа ххәарцазы, иаххәамыштыроуп иацы, икаларцаз уацәи» хәа.

Афототыхимтакны иахбә реиҳә-рафык (8-шыкә), аажәйтә бакақәеи ажалар рхәамтәкәеи зтоурых цә-ула дыршахәтәу, Кавказтәи ашхәа цәгәкәа ирыдну аңсуа қыта Хәаң ацәицәа роуп. Ари ақытахәтә хәаа зһазам аңсәдгыл абзиабәреи ағәим-шәарәи аарпшуа 117-шыкә, еиуеипшым арбәар мчккәа ирылахәны, хтәи-ла мратәшәарәтәи ахырхәртә, Гәи-м-стәтәи аибашьратә цәахәа, Аңсны мратәшәарәтәи ахәтә ркны аңсәдгыл аиқәырхәра иазықәңон, 21-шыкә уи рыпсы цыкәкәа ахтырцәит. Иахә-ит урт цәеиҗәла, аха рыхыз зтәкәа ақәымкәа иаанхоит назаза зыкәыла рфызцәа реицш.

1992-1993 шыкәса рзтәи Аңы-ңытәиләтә еибашьрафәи, азәрышы адоурыхтәащәа илахыңцәзбахагаз арратә уснагзәтәхәит хәа ирыпхәзо июльтәи аажәларә иалагеит ишды-ру еипш, зныкала ф-ганкны: Мрагы-ларәтәи Гәиымстәтәи аибашьратә цәахәкәа ркны. Егәа амтә царгы, урт ирылахәызи ирхаануи ргәи ахәрақәа атыхәтәанынзә рыхәшәтәра рыл-шәом ашыкәсқәа, ас еипш зтәкәи цәулоу арыцхәкәа харштәи зһам агәалашәарақәеи ахәа гәгәеи ры-цуп аңкытә.

Аңсны Афыхәтә Рауф Цыкыр-ба дзәаңхәа зәаҗәафык инары-ңы Хәаңтәи арпарцәеи, Аладатәи Цырхәаа гәицәыки еидыкылоз

авзвод 4-тәи абаталион (2-тәи абри-гада) иахәтәкын. Июльтәи аажәла-ра аан урт дтәны рәаңхәа икәгы-лан, июль 2 цхәгәази Уаз Абаа ала азы ирны, ахыыҳәаркыра Ахбәыкә ахәкәиттәра. Абаталион иаңжәылон Алан Цыиов напхәра ззиуаз ауаңс хәтәгәаңхәащәа ргәиңгы. 300-шыкә ркнынзә зхыпхәара назоу архәтә, ауаңсаа ргәиңгы дәрәи дәрәи ауа-дофрақәеи аңыңгылақәеи ишры-ниазгы, июль 3 ашыбжышәтәхә ахәаркыра рнапхәы иааргеит. Аха, ага дхәтәырц игәиҗәамызт, еиуе-ипшым ағанкәа рыла джәылон да-ақәымтәкәа. Амшцәгәа бааңсын, ахыргәгәртә аанкыларазы амчкәа есаиара иңсычәон. Аиалахәламтәзи ага ижәыларәтә хырхәртә еиҗәиҗәт аәада-мратәшәарәтәи аған ала, ак-раамтә ахыршәақәа еышәәлатәи ру-суреи, иеиңымкәа аиҗәахысқәеи ирыхкәны хәруаа ааха гәгәкәа ро-уит, итахеит – зыфызцәа рхәтәра ар-маншәаларазы ага ихымца зхәхы изгәз, ипатронақәа аныңтәа, ақәылаф инапәи дкәмларц, уи ируаа идыпхә-ланы ағанатә цыжәаз Хәаыг Гәи-рам дназлаз быжәык аибашьцәа, ахәрақәа роуит 30-шыкә инареихә-ны, урт рхыпхәарафәи Хәаңагы: Анкәаб Заур ар., Бебиа Тәтырқан, Цыкырба Бәтәл, Хәаыг Дыгә. Инцәон цыаңхәны, илбаагәтәи итахази ахәра заузи, абаталион аңыза из-ныкымкәа аңхәара дшәахәхәзгы, икамызт уи... Иаанрыжыыр акахеит ахәаракыра, ихәтәит шытәхәкә.

Қымш рнафс, 4-тәи абаталион аәаңхәа икәыргылан адтә фыц – Гәи-

ма (Шрома) ахәкәиттәразы аажәыла-ра. Иахбә атыхимтә (азәи-шыҗәа ргәа-лашәарақәа рыла), убрахә амәа иа-нықәлоз аамтәзи итыху фотосахәоуп. Хәааңгылап урт рхәтәрақәа: арма-рахәтә арҗәахә – ари аажәыларакны ахыршәа аңхәа ахәра гәгәа зһаңаз, уи иахкәны зыңсәаара иалтхәоу Арзаабәи Хәкы-иҗәа Аухәт; Хәаңын-тә еиңыз қәрала иреитцәи, 19 ш. зхытәуаз, иахәа аңсәшәртә «Ауадхә-ра» аиҗәаы иахыпәуафыс аус зуа – Астана (Шабәт) Валентин-иҗәа Арстаа; Хыпста ақытә аңгәа-абзиа азәи хәа иалагылоу Славик Владимир-иҗәа Бебиа; Бзыңтә ақытан инхо - Инсоу (Мушны) Мас-иҗәа Арухәзә; х-әи-ишәа иреиҳәыз, зейтәбацәа руазәк дызваргыланы аибашьра иалсыз, уи ашәтәхыгы Гәли Кәыдрәтәи аиҗәа-и ркны атеррористтә гәиңкәа рәагы-ларакәа ирылахәыз, аңхәра-аңцыра иазыхәтәхәтәоз... еиуеипшым абза-заратә тагылазаашәкәа ирыхкәны зхәышәара фыцәааз Дима Назыр-бәи-иҗәа Анкәаб; уи иармарахәтәи ижәахыр хәкәңшыны ихы-иҗәа хбә-ит саатқәак рнафс итахараны икәз, зәшәеитцәи марттәи аажәыла аан дыбжәызыз Рома Зыбәи-иҗәа Хәаыг; зәшәа еиҗәаы Гәра ахәкәиттәра аан дтәхәз – Заур Хыңтрыгә-иҗәа Бебиа; Аңсны мратәшәарәтәи ахәтә аҗә-цәраан зәшәа еиҗәи ахәра гәгәа иоуз – Гәна Шәлиқәа-иҗәа Бебиа; аңафс игылоуп аамтәкәак рапхәа зыңсә-зәара иалтцыз Аңсны Афыхәтә Отар Гәиымба; аҗәиҗәақәарафәи зылашәмтә маңым Бәслән Гәиымба; Толик Абҗәа; аурыс арпыс Игор Смирнов.

Арт афыхәтәа уацәтәи хәмш цә-кыдан инымхарц, аибашьра аәага-шоура хәаас икамтә аңсәра иаңцоз, хажәлар иаадырпшыз ағәымшәа-ра хәракы адоурых хәтә иақәырча-хоуп. Ус шака хәфәсхәа, шака лахыңтә?! Арака хәфәиҗәа аңсә-зәарахә ирымаз ағәазыхәара зхы-зәи иқәлашоз азәрышы, ари аду-неи аңкы уаха иахылараны ишыкам азхәыңтә-хәа еиқәзыртәо, жәла-рык асәзқәа зхыпшыз Аңанба Урыч, атыхәтәнтәи имәахә данынаскәар-гоз, ихәаз Напхә Қыагәа иаажәкәа рыхышәтәк акахап: «хәаңхәа иахыг-лаша, хәзхыпшыша, хәгәнахәрақәа хызыгәша абрахә иҳәмазарц шахтә-ху еипш, аңарцәгы иахылароуп аҗәахәным хәзмырпшыша, хәмдыр-ра иахкәа хәаңгәа-чыфәрақәа рзы хәхымырхәкәа, арахә азәи хәа икәз рыпсқәа хыкәзыршәашә». Аи, зус-пшы нагзәхәз, хәфәсхәа ажалар рых-дырра аңыңзә инаңз ахааназы цсра-рыкәм. Уи аәаңхәа имчыдоу, амилаҗ рхәфәра, рдунеиҳәаңшәра, рдәц-пәшә аиқәырхәра иауасхыру адоурыхтә гәа-лашәара амырзоуп.

Ахәиқәырхәразы ақәара – ари адунеиәфә ахаангы еихыгыра аиуран иказам. Хәаҗәаңызароуп!

Хыш-хыртцәи згымхо аштә

Зхәтабзиара хәраку аалытц

■ **Бәдра Гәиымбәи Сергеи Кириенкои Лабра аңитәи йкоу ахш зауад «Ахш аштә» иаҗә-аит.**

Анапкы ргылоуп аңсуа-аурыс инвести-циатә программа ахәақәа иртәгәны ВТБ абанк аңхыраарала. Аргыларә мәаңсыуан 2024 шыкәса наңхәамзә инаркны. Аобиект азеиңш хәыңса иартәеит 1,56 млрд маат, урт реиҳәарак азинчыдатә кредит ауп.

Азауад афәи аалытц агәәтаратә партиқәа тыжбул, ахәтабзиара ахылаңшразы хәамтәз-тәи алаборатория еиқәыршәоуп. Ассортимент афәи йкоуп ашәкәа, ахш, ахыртцәи. Анапкы аңшцәа иалагәны 20 тонна ркынзә ахш аус аднаулар алшоит. Уажәазы анапкәафәи 35 усуратә тың йкоуп, аңафс иаңлоит дәа 10

тыңк. Апроект анагзәра Аңсны агроаглыхратә комплекс аҗәара, аимпортпсәхәра, ауааңсыра зхәтабзиара хәраку ахшәаалыт ала реиқәыр-шәара иаңхәрауеит. Азауад иаидкылыны арес-публика аекономика арҗәгәоит.

■ **Аңсны Ахада Бәдра Гәиымба, уи иахыпәу-аф Бәслән Бигәаа, Аңсны усутә визитла йкоу Урыстәи Ахада Иусбәртә аңаңхәафәи актәи иахыпәуаф Сергеи Кириенко Очамчыра ақә-лакә иасәсәоуп.**

Уака ақәлақәаңытқәтәи амәақәа шәаңкылатәи реиҗәақәыргыларә амәа-пысхәа гәартәит. Амәақәа реиҗәақәыргы-ларә мәаңсыуеит Урыстәи Аҗәра афинанстә цыраарала, аинвестициатә про-грамма ахәақәа иртәгәны.

Аиҗәақәыргыларәтә усурәкәа рымәаң-гаразы азбамтә рыдыркылеит 2025 шыкәса пхыңкәыммзәзи Аиҗәаырабжәаратә комиссия аиләтәарафәи. Уаанзә Аңсны аиланхәртәкәа рәи амәақәа реиҗәақәыргыларәзи Уры-стәи Аҗәра афәдәратә биуцет акынтәи 1 млрд маат аңара азоужың, 2025 шыкәсазы иахыңкәхәит Кәыдрәтәи аиҗәа-афәи амәаңтә инфраструктура аиҗәақәыргы-ларә актәи аетәп, уи 205,5 млн маат артәеит. Ари аобиект афәи аусурақәа зәгы рхыкәшәра азпхәагәадоуп 2026 шыкәса пхыңкәыммзәзи.

Амәақәа рырәыңра

Агәәтәраан чыдала ахшышәышәтра аҗәан инарыңзо аусурақәа рхәтабзиареи аәхә-рақәа рыкәныкәарәи. Очамчыра амәақәа ре-иҗәақәыргыларә ақәлақәи арианон зәгы ртранспортиңтә инфраструктура аҗәаразы ак-рызцәкәуа етауп, амәаф аныкәара армәа-ларәи ашәартәдәреи ирыцхәауеит. Урыстәи-ла Аңсны амәақәа рырәыңразы аңхыраара иаңцәоит.

Ацхыраара улымшозаргы...

Зыгәтакты иамеижьо

Алиса Гәажәпҗа

■ **Ацыхәтәнтәи аамтазы аҗсуа қытақәа ирыҗстазашахаз азәгы изы имазам. Хжәйтә-хәтә, хтас-хқабз ашьаа ахынтәауа, хмилиттә хаҗра, ххымшапгаша, хабзаша аҗиара ахьамоу, аҗсы ахытоу хқытақәа, ххәыштаарақәа ре-иқәырхара аҗпроблема иахьа избатәны хәаҗһа иқәгылеит. Уи инамаданы Аҗсны Ахәынтқарра Ахада ирылеиҗхәит 2026-тәи ашықәс—ақыта иашықәсны ишыкоу ала, уи инацданы ақыта аҗиара атаразы ацхыраара иша-зышыоуҗы.**

Иахьа зқыта, заб иҗынңь ныжьны, ахныкәгара ахымариоу иазхәыцны ақалақкәа рахь иҗо аҗар маҗым, аха хара зызбахә хамоу Кама Хашыгҗа ауадаҗра иацхәытауа дреиуам. Хәаҗ ақытан ииз, иаазаз Кама лқытахь, лабду иҗынңь ахь илымаз агәбылра, аб-зиабара еиҗа-еиҗа иацымлозар, җыцәаара амам. Кама дҗацәароуп, х-шык ахшара дрануп, аҗаацәара даналала ашьтахь, 20 шықәса инарзынапшуа дынхон Москва ақалақкәа акны. Уи лхатә җыза Марат Арутиниан милатла дермануп, аха Аҗсны даазазшәа ахымшапгаша имоуп. Урт рыхшара –22 шықәса зхытца Девид, 20 шықәса иртаҗылоу, заанатла идизаинеру Инесса, аҗтбь – 17 шықәса зхытца, Ақәатәи абжаратә школ иҗоу Даниель ран лыбызшәала аҗчахәа ицәажәоит.

Кама Москвантә аханатә, лыхшара руазәк — Инесса лгәамбзиара иахкьаны Аҗсныка дхынхәит. Инесса ара аҗауа анылнаала, лгәабзиара анеиҗҗа илызбеит Аҗсны анхара. Ускан Кама лабду иҗынңь акны дынхон лаб иахәшәа, аха уи лыпҗстазаара даналт ашьтахь аҗны уаҗ дахымкәа ианынха, илызбеит лабду иҗынңь җаҗһа ашә аартра, ахыларә, дахыиз-дахьаазаз анхарахь ахынхәра.

Кама даара агәҗак дукәа лыманы, анхара ләазықатданы дхынхәит, амала лара лгәы ишаанәгәз еиҗш урт агәҗаккәа рынаҗзара мариамхәит, аҗынҗылақәа маҗымкәа илҗылеит, дрыниейт.

«Шықәсык иназынапшуа иҗуейт сабду иҗынңь ахь нхара хәа схынхәиҗҗейт. Ара анхаразы аҗагылазаашәа аҗдаразы икаҗтатәу,

еиташьақәырҗылатәу раҗәоуп. Зегь раҗһа — җбаны еиҗагылоу аҗны ахыб псахтәуп.

«Уи сымала сымч ақәхом аҗынтә арзахал җәит Гудоуа араион Ахадарахь. Сақәдыргәыҗит ишырыпсахуа ала, аха маҗына сыпшуп. Уи инамаданы садҗааҗит, еиыскааит ақыта арҗиаразы ацхыраара шырзоурыҗуа. Аҗсны ақыта нхамәа аминистрра акны ирзеитасхәейт, акәытқәа раазара аиҗкаара сгәы ишҗоу. Урт раазара, рҗыҗ хкааны, ишахәҗоу аҗатдаразы ацхыраара шыстаху ала арзахал алаҗҗейт. Ацхыраара аиуразы еизҗатәыз ашәкәкәа маҗмызт, мызкы иназынапшуа аамта ақәырзын. Еиқәыршәаны ианрыста ашьтахь, шыта ацхыраара соеуейт хәа сшыҗшыз, арзахал ахьалаҗҗаз акнытә аҗел исзасны «шәақытаҗы акәтаазара аус хаҗдыркхәейт, шәара аконкуренция рышәтарҗ шәаҗуп, уи аус шәаҗһа иаҗшыызгази шәарей шәеиқәшахәҗымкәан ацхыраара хазшәытаҗом»,— хәа сархәейт.

Аиашазы, исзымбатәбарахейт, Хәаҗ ақыта хәычуп, еибазымдыруа уаҗ хаҗам, аҗсатә аазарта азәыр еиҗкааны илыдыргәлейт цхыраара хәсабла акәчарақәа злахырхуа аинкубатори адвикоки. Аха Кама излахалхәаз ала, ахәынтқарра акнытә ацхыраара мап аҗәылкит.

«Акәытқәа рҗыҗ аиҗкааразы сара аҗсуа кәытдара, ашыапкәа хараҗны иҗтәоу ауп истаху, уи маншәалоуп, аҗауа неиуейт, арыцкьаразгы аҗыбаа аҗаххазом. Аха аргыларә ахарҗрацәа аҗахуп. Акәчарақәа рхыхраан, иахынзәахыҗкәоу рҗыҗ аиҗкаара акәзар, уа алашара, аҗхарра ухәа иаҗаху раҗәоуп. Аазарта злахыскаауа, җырхага амоуртә аҗыҗ маншәаланы аиҗкаараҗы исыдыргәлаз ацхыраара ахысхәоуз маҗын акнытә, мап аҗысскит. Схатә лшарала исызбеит сымчкәа җысшәарц», дхәаҗәажәон Кама.

Уи лажәакәа рыла, аҗһаза 300 кәчышь аалҗейт.

«Акәты шкәкәакәа рыжәла аныҗҗейт, даара ижәла бзиоуп, 4-мзы рыла ирызхәуейт, арбаҗкәа рыкапан назоит 3 килограммки бжаки, акәытқәа — 2 килограммки бжаки. 7 мзы иҗо, среиҗәыргьо

сшыҗаз, иаалыркьаны ирыхь сзымдыруа хымш рыла иҗсит 180 кәты инарзынапшуа. Уаанза 300 кәты ркынтә истихьаз аламҗакәан. Акәытқәа раҗһа хла аҗсра иалаҗейт, аҗақым иахыҗарбаз ихәшәырку акы рҗейт, ихәейт.

Даара сгәы каҗаит азныказы, аха 40 инарзынапшуа исзынхаз, зыҗсы аарла иҗахаз, ихыдышышь иҗаз, «Индииские бегуны»; хәа изышыҗоу «акәатақәа рыҗсы еиқәсырхейт», лхәейт Кама аҗхастә илоуз лгәы дара иаланы.

Акәатақәа ирҗо акәтаҗ даара агәабзиара ишазеиҗу, хәейтаҗәо дазааҗҗылейт, урт аҗауа ахырнаало аҗыҗ акны рыкрыҗара аныбзиоу енак 3-4 кәтаҗ рҗдар шрылшо. «Сара скәатақәа даара срышыҗоуп, рыкрыҗараҗы саҗкәлаҗшуйт, ианыхәычу еиуейпшым «рост», «старт», «финиш» ухәа рҗастҗоит, нас аҗыҗкәрей рдыдны фатәыс иҗоу зегь алаҗданы ирыҗҗоит. Урт рхымшапгаша җыоушәартә аинтерес аҗоуп, абжы ахыраҗаз, ргәышкәа шыҗхны иҗуейт, ирҗо акәтаҗ аҗәҗанҗштәы амоуп, дара аҗра рзыҗоуҗаргы, рҗыҗ акны ихтәаланы иҗаҗом. Иахьақәшәаз, зегьынҗыара иҗоит, иахынкәо иахьабалак. Ашыҗь алақәа раҗһа сгыланы акалаҗкәыр аашыҗхны ана-ара акәтаҗ кәшәо, еидкыло акалаҗкәыр иҗаҗсо сҗаасхәит», лхәейт Кама.

«Индииские бегуны» хәтала, абжы ахыҗо иахьабалак иахышәуа азы «истерички», хәа ахыҗ ирылҗаз азгәо, урт рхымшапгаша, рыхныкәа гаша алаҗәажәара даналала лгәалаҗазара шыҗыҗит.

Зегь рейҗа илыкәыҗгәәз ируакуп, Кама лышны аганаҗы акәтқәа раазаразы иалылхыз аҗыҗ, лабду идгьыл, «бара ибыҗданакуам, ахәынтқарра иатәуп хәа ақыра ашәаразы ашәкәкәа лнапы аҗалҗыҗтә аҗагылазаашәа ахьаҗҗахәз. «Абаҗҗа аҗыҗхәан хәҗс-җәа анышә иамадоуп, сабду идгьыл шакәыз инхейт, хәаҗны аvara иҗоу, еиҗа иахзааиҗгәоу адгьыл. Ахәынтқарра иатәны кәлашыс иаиуз иахьа уажәыраанза аилкаара сҗыуадаҗны саанхейт», — лхәейт лабду инхартәкны, идгьыл ақьыра шахылшәауа азгәәтәо.

Аха угыҗы лгәы канамыҗыит Кама, дхәаҗәажәон пхьаҗатәи лыгәҗаккәа хәҗеҗшәо.

«Уажәтәи 200 инарзынапшуа акәчарақәа хысхит, раазара саҗуп. Урт шыта иҗыҗкәоуп.

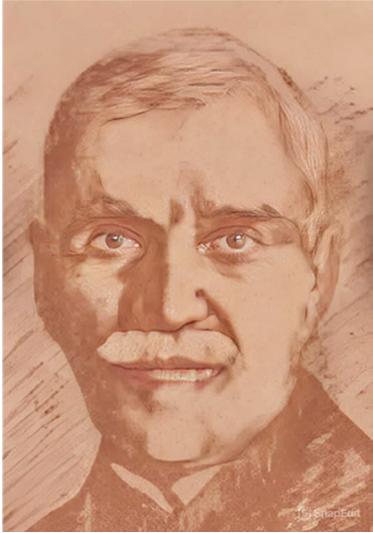
Акәата хәыҗкәа «Индииские бегуны» -20 инарзынапшуа исымоуп, акы хтәалоуп, иаарласны акәата хәыҗкәа ылырхуейт «Стар53» -хәа изышыҗоу акәата дукәа 5 сзынхейт, 15 кәты —2500 -2500 хәа иҗҗит.

Аҗһаҗа сгәы иҗоуп ауасақәа ранҗҗарей арахә раазарей. Адгьыл ду сымоуп, ишахәҗоу ихкааны, урт рхәыртә аиҗкаара сылсыршап хәа сгәыҗуейт.

Схатә җызеи сарей хамчкәа еиҗыҗаны абри аус аҗкаара хәа-захшәоит. Ахәынтқарра рыҗхыраараҗы уи аганахьала сазхьапшум, агәыла ицхыраараҗы саҗәап, сҗыхраара злымшо азгәы гәыбҗан иҗҗом, акызатәак сзыхәо иҗҗырхагамхарҗ ауп», — лхәейт Кама хәиҗәажәара хыркәшо.

Аиашазы, иахьатәи аамтазы, «Абжыкәаа ирықәҗыҗыны зҗаҗа зсаз» хәа, баша ушгәыҗуа унымхарҗ азы, ухы уақәҗыҗы, иулшо кауҗар еиҗуп, Кама лемпҗш.

Имхәкәан сзавсуам, ари аҗҗа-иакыҗхь абәанза, Кама ихылҗаз акәата, «Индииские бегуны» хәа изышыҗоу акәата җшқакәа шыхнахыз. Урт рфото җхны игәазырхага ишхәазаалышыҗыҗ, ларгы дааразәа лгәалаҗазара шыбзиаз.

Фома Ешба—170ш.

■ **Иналукааша арккаҗы арҗаҗы, алингвист — аҗсуа школ абду хәа изышыҗоу, Аҗсны атара аус ауасхыр азышыҗатараҗы злагала дуу Фома Христофор-иҗа Ешба диижҗейт 170ш. җит.**

Ф. Ешба диит 1856 ш. ииун 22 рзы Бедиа ақыҗан. Иҗыҗа гәакьаҗ алаҗартатә җара аниоу, 1874 ш. инаркны Ақәатәи ашыҗарыуаа ршкол дҗалеит. Иҗара анхиркәша Гори (Қырҗтәыла) иҗаз Аахыҗ-Кавказтәи арҗаҗратә семинария даанахәоит. Уи даналга 1880 ииуль 1 инаркны рҗаҗыс аус иуан Афонҗыҗтәи ашкол акны, ашыҗахь— Лыхны, Бедиа ухәа Аҗсны акыр ашколқәа ркны. 1891ш. Очамчыратәи җ-класскәи ала-җартатә җараиурта деиҗабын. Арака ашкол аҗы ахыбра җыҗ аргылараҗы даҗхрааит.

Ф. Ешба аҗсуа рккаҗәа раҗхьатәи рабиҗара иаҗданакуа инарылукааша дреиуоуп XIX ашә.— XX ашә. алаҗамҗей рышықәскәа раан. Аҗсуа милаттә школ арҗиараҗы илагала кәимат азы «Аҗсуа школ абду» хәа изырхәон. Иазгәатәтәуп иҗаҗәа дшыруазәкыз аҗсуа сахьаркыратә литература ашыҗаркыҗы Д.Гәлиа.

Аҗышәа ду змаз арҗаҗы иҗа-накуаз иуурала маҗара иҗҗахи-каауамызт. Инапы иҗихыз иреиуоуп «Аҗоурых-етнографиятә очерк «Местечко Очамчыры, селения Илори и Беслахубы» (1981). Ф. Ешба «Аҗсуа аҗһара»(1906) авторҗәа дыруазәкуп, иара убас иара иоуп ахасабтәкәа раҗһаза аҗышәала еиқәзыршәаз. Ахасабтәкәа җыҗын 1910 ш., атираҗ 1200 җыра ыҗан. Апраҗтикаҗы уи зегы инарҗбааны ахархәара аиуит, зехыынҗыара хархәага бзианы икалейт. Аамҗақәак рашыҗахь аҗынҗәраангы иҗыҗын. Ф. Ешба иҗыҗыз арҗаҗа шәкәкәа ирыхызын: «Ахасаб шәкәы Аҗсны Ашколқәа рзы (1907), « Ашәкәы аҗһара аҗышәала, аҗсаҗәа рышколқәа рзы» (1908).

Арҗаҗы иааиҗмыркьазакәа атара-аазара аус инапы алакын, илагалаҗы шырдоуп. җыдала далахәын адин литература иаҗа-накуаз аҗсшәахь аиҗаҗара.

Аҗһаза иргыланы Ф.Ешба хықәкыс иман анхәҗәа рыхшара атаралашарахь ркылгара аҗхраара, уи даара ишхәартәу деиыркаара.

Ф. Ешба инысмәа даара иҗбаауп. 1919 ш. акәзар, август инаркны 1921 ш. март азынза Кәыдыртәи аҗезд акны атара аҗәша деиҗабын. Ашколқәа дырҗауан, рҗагылазаашәа җиҗахьан. Дахьнеилаҗгы иҗгәдуны дрыдыркылон, ақыҗақәа ркны хәҗыр ду иқәын. Арҗаҗәа җараҗәа гәҗареикуан. Атара аус акны аҗагылазаашәа аҗазара ашыҗхәҗы арҗаҗы ибзоурахоз даара ибзианы еилка-

Аҗсуа школ абду

аны иман. Фома Христофор-иҗа еснаҗ дымҗақәҗаҗын, дабжьа-җаҗын, аметодика аганахьала ирыҗҗейхәоз раҗәан.

Арккаҗы, арҗаҗы ихааныз илархәоз ала, атара бзиа змаз, акультура ду злысхьаз, доухала ибеиаз аҗсуа интеллигенция дырхәтарнакын. Ақыҗа школ арҗаҗы атара аус акны иааникылоз аҗыҗ инарҗбааны дахәапшун. Арҗаҗы аҗаҗәаа ирызнейго амаҗәар инаҗыданы ихәта идырра амәхак акыр иҗбазаароуп хәа иҗһазон. Хымҗада, иидырша ракәны ишәон: ақыҗа нхамәа, анхәы ибзазашәа, иҗас-иқьабз, атрадиҗиақәа. Избан акәзар, шыахәла еилкааны иман иду-нейхәапшра арҗбаараҗы шака ицхырааҗаз, насгы ахыҗкәа раазараҗы хәартара ду шалаз.

Ихәта ақыҗақәа ркны аус аниуаз ашколхәыҗкәа апраҗтикаҗы усура иазхьаирҗшун. Идирҗтон ашыҗрейтаҗашәа, аиҗахәшәа, ашыҗраазашәа, аутраҗых иаҗа-накуа рзеиҗхәон. Анхәаҗәаҗы идыррақәа рыгырхомызт, анхамәа аус акны аҗкарақәа деиыркаауан, иабжьаҗәажәкәа рыдыркылон. Анхәаҗәи иарей еизааҗәан, анхара-анҗыра иацу аҗыбааа идыруан, патугы изақәын.

Ирҗиаратә усураҗы ахатәы бызшәа җыдала дазнейуан. Ихы иаирхәон атарауаа рхәамҗақәа, ишыҗақәдыргылахьаз аметодика. Урт раҗһа иргылон К. Д. Ушински, В. Г. Белински, ихәта рҗаҗыс имаз Д. Д. Семионов. Даҗкәлапшун иара убас ахәыҗкәа алеишәа бзиа рылазара.

Ф.Ешба иҗыҗәа рахь ииҗхәоз дреиуан еиҗырдыруаз арҗаҗы П.җараиа.

1956 ш. «Аҗсуа школ абду» Ф. Ешба диижҗейт 100 шықәса атара аиубилеи азгәатан. Уи амҗаҗгара аҗшҗаҗәас иаман Аҗсны җәлар рпоет Д. Гәлиа, А. җоҗуа ухәа. Аиубилей азгәатара изакны агәзет «Аҗсны кәҗш» («Аҗсны») 1956 ш., апрель 4 рзы ианылейт аҗурналист С. Сангәлиа иҗҗаҗа.

Ф. Ешба иҗаҗәаа иреиуаз, ашыҗахь еиҗырдыруа җарауаҗны икалаз Ш. Инал-иҗа иҗуан: «Исгәалашәоит, 1926 шықәсазы акәын. Сара атара сҗон Очамчыратәи алаҗартатә школ акны. Уи уажыҗы Очамчыра акалақкәа акны Амшын Еиқәа изыхылоуп. Сара ақалақкәа ахь раҗһаза иааз кыҗа хәычын. Усканҗи Очамчыра, сара акыҗаҗынтә иааз ахыҗыҗы, дааразәа җышәахәтәыс исыман. Еиҗаразак амшын сыршанханы саман... Ақалақкәа аҗы избоз, исаҗауаз, сыхыны саман, абжәиҗан аурук аҗҗы убр-и акәын сзызхәыҗуаз...

Очамчыра ақалақкәа акны иааит ахәаанырҗәынҗәи сасҗәақәак. Аҗаҗәаҗы хрыман иҗейт асас-җәа иахырыҗылоз. Ашыҗыхәа иааҗынчарахейт. Иалаҗейт амин-тинг... Дықәҗҗылейт Фома Христофор-иҗа... Исгәалашәоит иажәа алгамҗаз аҗышәәалаҗы абас шихәаз: «Бзиала иаауа — бзиала шәаабейт».

Ареволюҗия кәлаанза аҗсуа интеллигенция раҗхьатәи абиҗара иаҗанакуаз Фома Христофор-иҗа Ешба машәара ақәымкәа ишыҗа ааниҗыит. Уи иҗстазаарей, иҗдара-аазаратәи ирккаратәи усуреи җырҗыҗыганы икәзаауейт еиҗаҗыло абиҗарақәа рзы. Аамстахылҗшәҗтра еиуаз арҗаҗ ду илшамҗақәа инарҗыданы Аҗсуара дазгәдуны иныкәи-гон, имилаттә хдырра хараҗын, ихыҗшәа хара инаҗуан.

Арҗаҗ ду иҗстазаара далҗит 1928 шықәса май 21 рзы. Анышә дамадоуп Агәыбедиа ақыҗан.

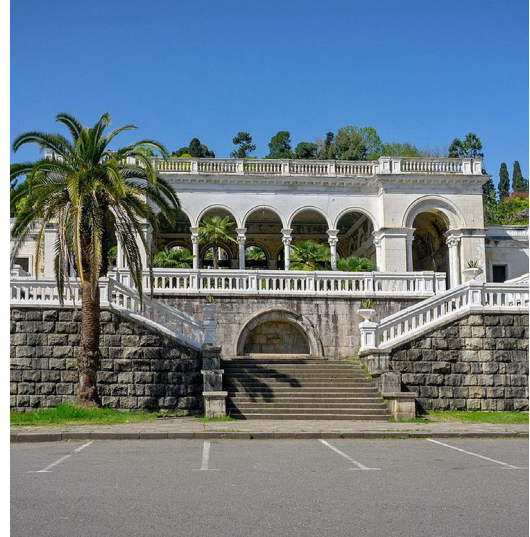
В. Ажәанба

«Сықалақь, исзымбо са сгәазхара» Ақәа – 2510 шықәса

*Сықалақь, исзымбо са сгәазхара,
Салоуп снейфеиуа тынч иахьа ара.
Ажәдан кеикуа, макъана шыжьуп,
Агаға баҳча иаїәала инашьтуп.
Избоит сықалақь Ақәа закәхаз
Мыцхәы аеицакны иахьа ишазхаз
Истахуп, Ақәа, убас узхаларц,
Баҳча – быбышла есаиуа ушәтларц.
Есаиуа патула ухьз галарц,
Изфьдоу атыцкәа уреиғьны уқаларц.*

*Баграт ШЫНҚӘБА
Апсны жәлар рпоет*

АПСНЫМЕДИА

Ареспубликатә хәынтқарратә усхәартә «Апснымедиа»

gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru

аҧел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҧызтҧыҧ: Апсны, Ақәа ақ, Ажәанба имџа, 9

Аредактор хада
Ахра АНҚӘАБ

Агазет адцала иџым астатиа ахә аредакция иазшәазом. Агазет ахә–20 маат.